

---

SERİ

B

CİLT

38

SAYI

1

1988

---

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

# ORMAN FAKÜLTESİ

## DERGİSİ



# TÜRKİYE'DE ORMANLARIN FONKSİYONLARI VE İSTANBUL AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Melih BOYDAK<sup>1)</sup>

## Kısa Özet

Bu çalışmada, önce, Türkiye'deki bitki türü zenginliği kısaca açıklanmıştır. Bunun peşinden ormanların ülkemiz için odun hammaddesi üretimi, toprak koruma ve hidrolojik dengeyi sağlama, çevre güzelleştirme ve rekreatif fonksiyonlarına yer verilmiştir. Ormanlarımızın binlerce yıldan beri tahrip edilmesi nedeniyle, bu işlevleri yeterince yerine getiremediği belirtilmiştir. Ormanların işletilmesinde ve ağaçlandırmaların planlanmasında, çok amaçlı işlevlere yer veren yaklaşımların önemi vurgulanmıştır. Bozuk orman alanlarında ve bilimsel ölçülere göre orman olması gereken alanlarda genetik ve ıslah prensiplerini dikkate alan, tekniğine uygun ağaçlandırmaların tamamlanması, ayrıca sulanan tarım alanlarının % 5'inin kavak ağaçlandırmalarına ayrılması halinde, ülke ormanlarında yıllık verimin (artımın) 60 milyon m<sup>3</sup>'ün üzerine çıkabileceği belirtilmiştir. Bunlara ek olarak, İstanbul kenti için ormanların işlevleri bakımından öncelik sıralaması yapılmıştır. Daha sonra ormanların azalmasını önleyici genel nitelikli bazı önlemlere yer verilmiştir. Türkiye'de ormansızlaşmanın durdurulması ve orman alanlarının çoğaltılabilmesi için bir Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü'nün kurulmasının zorunlu olduğu vurgulanmıştır.

## GİRİŞ

Dünyada artan nüfusa ve gelişen endüstriye paralel olarak, ormanlarda hızlı bir azalma olmuş ve olmaktadır. Bu orman azalması da insanın yaşamını ve toplum refahını olumsuz yönde etkilemektedir<sup>2)</sup>.

1) İ.Ü. Orman Fakültesi Silvikültür Anabilim Dalı

2) Bu makale 3 Nisan 1989 tarihinde İstanbul'da kullanılan Dünya Ormanlık Günü'nde konferans olarak sunulmuştur.

Ülkemizde de artan nüfusa paralel olarak, tehlikeli boyutlara ulaşan bir orman azalması süreci gelmiştir. Nitekim yurdumuz toprakları 7-8 bin yıldan beri işlenmektedir. Bu süreç içinde, Anadolu'da kurulan bazı uygarlıklar döneminde, ormanlar büyük çapta tahrip edilmiştir. Sürekli olarak orman aleyhine gelişen arazi kullanımı sonucu, özellikle M.Ö. 3. ve M.S. 4. yüzyıllar arasında meydana gelen erozyon, sel ve taşkınlar nedeniyle limanlar dolmuş ve terk edilmiş, kentler ve tarım toprakları büyük zarar görmüştür (ANON. 1980 @). Bu olgu daha sonra da devam etmiş, son 15-20 yıllık dönemde ise erozyon, sel ve taşkınlar çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Nitekim, bunun acı ve üzücü sonuçlarını hemen her yıl yaşamaktayız.

Ülkemizde arzu edilir düzeye ulaşamayan ağaçlandırma çalışmaları yanında, toplumun odun hammaddesi gereksiniminin giderek artması, ormanların hemen tamamında başıboş ve düzensiz otlatmalar, usulsuz kaçak kesimler, tarla açmalar, yangınlar ve orman rejimi içindeki alanlardan verilen politik ödünler, ormanların azalmasındaki en önemli etkenler olarak belirtilebilir. Ayrıca, son yıllarda ormancılık hizmetlerinin organizasyonunda yapılan eksik ve hatalı düzenlemeler de bu etkenler içinde ifade edilmelidir.

Bu olumsuz etkenler sonucu, önceleri 50 milyon hektarı (% 70) ormanlarla kaplı olan ülkemizde, orman alanları 20,2 milyon hektara (% 26) inmiştir (ÜRGENÇ 1986). İstatistiklere göre 20,2 milyon hektar olan bu orman alanlarının yarısından fazlası (yaklaşık % 56'sı) da bozuk, verim gücü düşük veya tamamen verimsiz niteliktedir. Ancak bu durumlarıyla dahi, bozuk orman alanları gerek toprak koruma, gerekse kolektif hizmetler bakımından topluma yine büyük yararlar sağlamaktadır. Aynı zamanda bu alanlar geleceğin potansiyel orman alanlarını oluşturmaktadır.

Ülkemizin hemen her bölgesinde süregelen orman azalmasının son yıllarda ulaştığı boyutları göstermek üzere, aşağıda açıklanan iki örnek oldukça düşündürücüdür:

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda, Sarıkamış'ta mevcut 90.000 hektar orman alanı günümüzde 30.000 hektara inmiştir. Yani yaklaşık 60 yıllık bir dönemde, 60.000 hektar orman yok edilmiştir.

Bingöl'de ise 1972-1982 yılları arasında, 10 yıl içinde, iyi nitelikli baltalık ormanlarının % 90'ı tahrip edilmiş ve bozuk nitelikli baltalıklara dönüşmüştür. Bu alanların bir kısmında da, orman tamamen yok edilmiştir (GÜNAY 1984).

Aslında Türkiye dünyanın en zengin bitki merkezlerinden birisidir. DEMİR (1975)'in Vavilov'a atfen bildirdiğine göre ülkemiz dünyadaki bitki gen merkezlerinden Yakın Doğu ve Akdeniz makro gen merkezlerinin kesişim alanında yer almaktadır. Yine DEMİR (1975)'in Harlan'a atfen belirttiğine göre, Türkiye'de beş mikrojen merkezi tesbit edilmiştir. Bugün ülkemizde yaklaşık 8-9000 otsu ve odunsu bitki türünün yaşadığı (YALTIRIK 1973) ve çok zengin bir varyasyonun bulunduğu bilinmektedir.

Türkiye'nin dünya üzerindeki konumu ve morfolojik yapısı, ülkemizde çok değişik ana ve tali iklim tiplerinin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum da ülkemizde zengin bitki tür ve varyasyonlarının yaşamasına imkan vermektedir. Öte yandan, Türkiye'de denizden yaklaşık olarak 2000 m yükseltiden aşağı inmemiş olan buzul oluşumunun, Türkiye'deki tersiyer ağaç türü kompozisyonunda kayda değer bir azalmaya neden olunmadığının ifade edilmesi de, bu tür zenginliğinin başka bir nedenidir (SAATÇIOĞLU 1969).

## 1. ÜLKEMİZDE ORMANLARIN FONKSİYONLARI (İŞLEVLERİ)

Ormanlarımızın fonksiyonlarını başlıca üç grupta toplayabiliriz:

Ormanlarımızın işlevlerinden birisi, orman ürünleri endüstrisinin hammadde gereksinimini karşılamasıdır. Mevcut ormanlarımız bugünkü yorgun tablosu içinde bu işlevi yeterince yerine ge-

tirememektedir. Nitekim günümüzde örneğin; SEKA Genel Müdürlüğü hem kağıtlık odun hem de selüloz dış alımı yapmaktadır (KARAL 1987). Son yıllarda özel sektör de yükselen miktarlarda odun hammaddesi ithal etmeye başlamıştır.

Esasen yukarıda belirtildiği üzere, ülkemizde 20,2 milyon hektar orman alanının sadece 8.8 milyon hektarı verimli ormanlarla kaplıdır. 11.4 milyon hektar orman alanı ise verimi düşük veya verimsizdir (ANON 1980 @).

Koru ormanlarımızın toplam ağaç serveti yaklaşık 813.000.000 m<sup>3</sup>, baltalık ormanların serveti ise yaklaşık 163.000.000 sterdir. Öte yandan, Türkiye'de koru ormanlarının yıllık odun verimi (artımı) yaklaşık 22.1 milyon m<sup>3</sup>, baltalık ormanların ise 7 900 000 sterdir. Ormanlarımızın hektardaki artımı ise yılda yaklaşık 1 m<sup>3</sup>'tür. Bu koşullardaki ormanlarımızdan yıllık endüstriyel odun üretimi (eta) ancak 16.8 milyon m<sup>3</sup>, baltalıklardan yakacak odun üretimi ise 7.9 milyon sterdir (ANON. 1980@). Bu değerler 1972 yılı sonu envanter çalışmalarını yansıtmaktadır. Oysa 10 yıl sonra yapılan ve 1982 yılı sonu envanter çalışmalarını kapsayan amenajman planlarında, ormanlarımızdaki servetin büyük çapta düştüğü görülmüştür. Son 15-20 yılın orman tahribatı fevkalade büyük boyutlara ulaşmıştır. Nitekim, istatistiklerde yer alan yıllık 16,8 milyon m<sup>3</sup> endüstriyel odun üretimi, son yıllarda yaklaşık 7,5-9 milyon m<sup>3</sup> düzeyinde gerçekleşebilmektedir. Baltalık ve koru ormanlarından son yıllarda üretilen yakacak odun miktarı ise 14-15 milyon ster dolayındadır.

Ülkemiz ormanlarının yıllık artımını (verimi), hektardaki yıllık artımı ve yıllık endüstriyel odun üretimini (eta) Avrupa ve Akdeniz ülkeleriyle kıyaslarsak, bu değerlerin çok düşük olduğunu görmekteyiz.

Bu konuda örneğin; Finlandiya ile yapılacak bir kıyaslamada, aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır:

Finlandiya'nın yüz ölçümü 337.000 km<sup>2</sup>'dir. 60.000 kadar gölden oluşan 32.000 km<sup>2</sup> su yüzeyi dışında, karalar 305.000 km<sup>2</sup> alan kapsamaktadır. % 88'i ormanla kaplı olan bu alanın % 65'i, yani 19.7 milyon hektarı verimli orman sınıfına girmektedir. Verimsiz ve çok düşük verimde orman alanları ise 7 milyon hektar (% 23)'dir (BOYDAK 1981).

Yaklaşık Türkiye'nin orman rejimi içindeki alanları kadar verimli ormanı olan Finlandiya'da, servet miktarı 1.520.000.000 m<sup>3</sup> olup, bu Türkiye'deki orman servetinin yaklaşık 2 katıdır. Yine Finlandiya ormanlarında yıllık artım 57.4 milyon m<sup>3</sup> olup, bu Türkiye'de bugünkü yıllık artımın yaklaşık 2 katı, 2.9 m<sup>3</sup> olan ortalama yıllık artım ise Türkiye'de bugünkü yıllık artımın yaklaşık 3 katıdır (BOYDAK 1981). Finlandiya ormanlarından yapılan üretim de ülkemiz ormanlarından yapılan yasal üretimin 3 katından fazladır.

Aslında ağaç ıslahı imkanlarının dikkate alınacağı ve ileride sayacağımız diğer önlemler sonucu, ülkemiz ormanlarının yıllık verimini (artımını) de 60 milyon m<sup>3</sup>'ün üzerine çıkarmak mümkündür.

Buna karşılık, bugünkü olumsuz koşulların devam etmesi halinde, 2030 yılında, odun hammaddesi açığının büyüyerek 30 milyon m<sup>3</sup>'e ulaşacağı tahmin edilmektedir (ANON. 1988 @). Doğal dengenin bozulması yanında, bu 30 milyon m<sup>3</sup> odun hammaddesinin dış alımı da ülke ekonomisine döviz olarak çok büyük boyutlarda yük getirecektir.

Ormanlarımızın ikinci işlevi su rejimini düzenlemesi, erozyon, sel, taşkın ve toprak kaymalarını önlemesidir. Ormanlar bu fonksiyonları ile kentlerin, limanların, tarım alanlarının ve barajların sigortasıdır:

Nitekim İstanbul-Belgrad Ormanı'nda bir kısmı Kanuni Sultan Süleyman zamanından kalan bentler (ÜRGENÇ 1987), çevredeki orman nedeniyle halen işlevlerini yapmakta ve İstanbul'a su sağlamaktadır. Buna karşılık, 1937 yılında yapılan ve genelde, ormansız bir havzanın suyunu toplayan Çubuk 1 barajının yarısından fazlası, 1958 yılında yapılan Kemer Barajı'nın 1/3'ü taşınan topraklarla dolmuştur (ÜRGENÇ 1987). Keban Barajı ve diğer birçok barajımız aynı tehlikeler içindedir.

Bunlara ek olarak, Türkiye'nin büyük beklentileri olan Güneydoğu Anadolu Projesi'nin temelini oluşturan Fırat ve Dicle ırmakları üzerinde yapılmakta olan ve yapılacak 13 baraj da, havza ormanlarının büyük çapta yok edilmiş olması nedeniyle aynı tehlikelerle karşı karşıya kalacaktır (ODABAŞI VE BOYDAK 1984, BOYDAK 1986).

Ormanların büyük ölçüde yok edilmesi sonucu ülke topraklarının yaklaşık % 73.4'ünde su erozyonu söz konusudur. Hatta topraklarımızın % 53.4'ünde şiddetli ve çok şiddetli erozyon hüküm sürmektedir (BALCI VE UZUNSOY 1980). Bu nedenle kıymetli üst toprak akmış veya akmaya devam etmektedir. Ülkemizde birim alandan erozyonla denizlere taşınan toprak Avrupa ve Afrika'da taşınan toprakların sıra ile 17 ve 22 katı olup, bu çok üzücü bir tablodur (ÜRGENÇ 1987).

Ormanların üçüncü işlevi çevre güzelliği, estetik, sağlık, kültürel ve ülke savunması konularını kapsamaktadır. Toplumun rekreasyon, yani açık havada eğlenme ve dinlenme gereksinimleri en iyi bir şekilde ormanlar tarafından karşılanabilmektedir. Parasal açıdan değerinin hesaplanması çok zor olan bu işlev, insan ve toplum sağlığı açısından büyük öneme sahiptir. Örneğin; bir ağaç gündüz kırk kişinin solunumuyla belirli bir sürede çıkardığı karbondioksiti, yine aynı sürede kullanabilmekte, buna karşılık, insan yaşamı için gerekli olan oksijeni üretmektedir.

Türkiye ormanlarının yukarıda belirtilen harap ve yorgun tablosu içinde, kendilerinden beklenen işlevleri yeterince yerine getiremeyeceği belirgin olarak ortadadır. Oysa, alınacak önlemlerle bu işlevler çok daha iyi bir şekilde yerine getirileceği gibi, Türkiye belirli bir süre sonra, odun hammaddesi ihraç eden ülkeler arasına katılabilecektir.

Ashnda belirli bir yöredeki orman, yukarıda açıklanmış olan işlevlerden ikisini veya üçünü üstlenebilir. Ancak bir ormanın işlevleri içinde yöre veya koşullara göre birisi daha ağırlıklı olabilir. Bu nedenle gerek mevcut ormanların, gerekse ağaçlandırmalarla kurulacak ormanların planlanması ve işletilmesinde, çok amaçlı yaklaşımlar önemle dikkate alınmalıdır.

## 2. ORMANLARIMIZIN FONKSİYONLARININ İSTANBUL KENTİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dünyada ve ülkemizin diğer yörelerinde olduğu gibi, İstanbul ilimizde de ormanlar büyük baskılar altında kalmış ve tahrip olmuştur. Yüz yıllardır devam eden bu tahribat sonucu, İstanbul çevresindeki doğal meşe ve kayın ormanları yerlerini Marmara Bölgesi çalı formasyonunun çeşitli türlerine terketmiştir. Birçok orman alanı da, konut ve benzeri yapılaşmalarla elden çıkmıştır.

Buna karşılık İstanbul'un yakın çevresinde bazı orman alanları, çeşitli nedenlerle günümüze kadar korunabilmiştir. Örneğin; daha önce belirtildiği üzere, Belgrad Ormanında bir kısmı Kanuni Sultan Süleyman zamanında inşa edilen bentler, İstanbul kentine su sağladığından, bunların çevresindeki meşe ve kayın ormanlarının toprak koruma ve hidrolojik fonksiyonlarının önemi anlaşılmış ve korunmuşlardır. Bunun yanında kent içi ve çevresindeki bazı korular ile İstanbul Adaları'ndaki kızılçamlar da korunarak günümüze kadar gelebilmiştir.

İstanbul kenti nüfusunun 6.5 milyona yaklaşması ve kentçi yeşil dokunun yetersizliği, genelde, İstanbul halkını rekreasyon amacıyla kent çevresindeki ormanlara örneğin; Belgrad Ormanı'na yönlendirmektedir. Yılın belirli periyotlarında gerek yerel yönetimlerce yönetilen kentçi parklar, gerekse Orman Genel Müdürlüğü -İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'nce düzenlenen piknik alanları dolup taşmaktadır. Öte yandan İstanbul'da hava ve su kirliliği son yıllarda hızla artmıştır. Esasen kentlerde sağlıklı bir yaşam için kişi başına 30 m<sup>2</sup>'lik yeşil alan öngörülmektedir. Oysa İstanbul'da bu rakam yaklaşık 1.5 m<sup>2</sup> olarak ifade edilmektedir (ÖZGENEL 1978). Belirtilen bu durum, İstanbul çevresi ormanlarında veya İstanbul çevresinde yapılacak ağaçlandırmalarda çevre güzelleştirme ve rekreatif amaçların önemle dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Gözlemlerimize göre İstanbul kenti içinde yeşil alan açısından iki olgu sürmektedir. Bunlardan birincisi, yerel yönetim tarafından örneğin; Haliç kıyıları ve İstanbul Boğazı kıyılarında yeşil alanların artırılmasına yönelik sevindirici çalışmalardır. Buna karşılık örneğin; yine İstanbul Boğazı yamaçlarında hızla betonlaşan yeşil alanları da üzüntü ile izlemekteyiz. İstanbul Boğazı, özellikle son yıllarda, güzelliğinden çok şey yitmiştir.

Öte yandan İstanbul kentinin yayılma eğilimi içinde, hemen kent çevresinde, çalı formasyonuna dönüşmüş orman alanlarında da konut ve benzeri yapılaşma baskıları, uzun zamandan beri sürmektedir. Orman İdaresi, bu tehlikeler içinde, İstanbul çevresindeki alanları koruyabilmek için hızla ve bazı alanlarda da hızlı büyüyen türlerle ağaçlandırmalara girmiştir. Nitekim İstanbul çevresinde yapılaşma baskısı çalı vejetasyonuna dönüşmüş alanlarda ağaçlandırılmış alanlara oranla çok daha fazladır. Bugün korunabilmiş bu orman alanlarındaki uygun yerlerde, halkın rekreasyon gereksinimlerini karşılamaya yönelik yaklaşımlar ve düzenlemeler de dikkate alınmalıdır.

İstanbul çevresindeki orman ve ağaçlandırmaların fonksiyonlarını ve bu konudaki önerileri aşağıdaki şekilde belirtebiliriz:

İstanbul'da kentlinin rekreasyon ihtiyacı için büyük alanlara ihtiyaç vardır. Bu nedenle, uygun koşullar taşıyan yakın çevre ormanları veya yakın çevrede yapılacak ağaçlandırmalar, öncelikle rekreasyon amacı için planlanmalıdır. Bu planlamada halkın kültürel, estetik ve sportif gereksinimleri de dikkate alınmalıdır.

Bunun yanında, İstanbul kentinin su gereksinimini sağlayan Haliç, Elmalı Bendi havzalarıyla Terkos ve benzeri yerlerde ise erozyonu önleme ve hidrolojik dengeyi sağlamaya dönük önlemler ön plana çıkmaktadır. Terkos kumulunun stabilizasyonu ve kumul areketinin durdurulması da yine ormanların toprak koruma ve hidrolojik dengeyi sağlama işlevleri arasındadır.

Öte yandan, Belgrad Ormanı örneğinde olduğu gibi, su toplama havzalarındaki ormanların bir bölümü, aynı zamanda rekreasyon işlevlerini de yerine getirecektir. Bu nedenle, planlamalarda iki işlev de dikkate alınmalı, ancak su kirlenmesini önleyici önlemler de planlamada ve uygulamada gerçekleştirilmelidir.

İstanbul'un daha uzak çevresinde ise endüstrinin odun hammaddesi gereksinimini karşılayacak ağaçlandırmalara ağırlık verilebilir. Bu ağaçlandırmalarda da yine İstanbul'un rekreasyon gereksinimi ile ormanın toprak koruma ve hidrolojik dengeyi sağlama işlevleri dikkate alınmalıdır. Aslında, yukarıda belirtilmiş olduğu üzere, ormanların ve ağaçlandırmaların işlevlerini çok amaçlı planlamalarla ele almak, planlarda işlevlerin önceliklerini ortaya koyarak, uygulamaya geçmek en uygun yaklaşımdır.

Belirtilen nedenlerle de İstanbul çevresi ormanları ve orman rejimi içindeki alanlar muhakkak korunmalıdır. Ayrıca sağlık, estetik, rekreatif, kültürel ve toprak koruması açılarından kamu

için önemli olan bazı yakın çevre özel ormanlarının da bu amaçlara dönük olarak kullanılması için, gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

### 3. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Yukarıda açıklanan tablo içinde, Türkiye ormanlarının toplumun gereksinimlerini tam olarak karşılayacak düzeyde işlevlerini yerine getirmesi olanak dışıdır. Ayrıca, hızla artan ağaçlandıрма çalışmalarına rağmen, orman alanlarında bir azalma söz konusudur:

1986 yılı sonuna kadar ülkemizde yangınlarla yitirilen alanların toplamı 1 336 032 hektardır (ANON. 1988 b). Buna karşılık 1986 yılı sonuna kadar yapılmış olan ağaçlandırmalar ise 1 336 032 hektardır (ÖZKAHRAMAN 1987). Bunun yanında, 1986 yılı sonuna kadar 179.654 hektar erozyon kontrolü, 183.1074 hektar baltalık imar ve ıslahı çalışmaları yapılmıştır. Kısaca belirtirsek; 1986 yılına kadar ağaçlandırılan alanlar, yangınla yok olan alanlardan biraz daha fazladır. Bu fazlalık da özellikle son yıllarda ağaçlandırmaların 100.000 hektarın üzerine çıkması, buna karşılık yangınların azalmasıyla gerçekleşebilmiştir (Tablo 1).

Tablo: 1 - Ülkemizde 1986 yılı sonuna kadar yapılan ağaçlandırma, erozyon kontrolü çalışmalarıyla baltalık imar ıslah uygulamaları (ÖZKAHRAMAN 1987)

Yıllar	Ağaçlandırma (hektar)	Erozyon Kontrolü (hektar)	Batalıkların imar ve ıslahı (hektar)
Başlangıç			
1981 sonu	846.549	120.598	17.329
1982	80.120	4.826	10.875
1983	87.660	13.635	19.552
1984	105.403	12.608	33.602
1985	117.751	15.907	46.793
1986	128.549	12.080	54.596
TOPLAM	1.366.032	179.654	183.107

Yangınlar dışında ormanlarımızı azaltıcı birçok etken daha sözkonusudur.:

Ülkemizde, amenajman planlarına göre her yıl milyonlarca m<sup>3</sup> yapacak ve yakacak odun üretimi yapılmaktadır. Örneğin; 1988 yılında 7.520.000 m<sup>3</sup> endüstriyel odun, 14.362.000 ster yakacak odun, 21.000 ster sırık ve 2500 ster çubuk üretimi planlanmıştır (ANON. 1988 c). Son yıllarda ormanlarımızdan yaklaşık bu düzeydeki üretim planlamalarına rağmen doğal gençleştirme çalışmaları kızılçam gibi türler dışında çok düşük düzeyde kalmaktadır. Öte yandan Ormançılık Araştırma Enstitüsü tarafından 1979 yılında yapılan bir araştırmaya göre; 1978 yılında ülkemizde yakacak odun amacıyla 19.4 milyon m<sup>3</sup> usulsüz-kaçak kesimin yapıldığı ortaya çıkmıştır. Bu miktara yakın usulsüz kesim her yıl yapılmaktadır. Bunlara ek olarak, tahrip edilerek tarla haline getirilmiş veya orman niteliğini kaybetmiş, ancak orman rejimi içindeki birçok alan, yasalarla orman rejimi dışına çıkarılmıştır. Nitekim maki sayılarak ormandan çıkarılan alan 1950-1956 yılları içinde 618 000 hektara ulaşmıştır (ANON. 1988 d). Öte yandan orman sınırı dışına çıkarılan alanlar 1984, 1985, 1986 ve 1987 yıllarında da sıra ile 11 707 hektar, 15 323 hektar, 14 894 hektar ve 39 225 hektar olmuştur (ÇAĞLAR 1988). 1957-1983 yılları içinde orman rejimi dışına çıkarılan diğer alanlar da

dikkate alınırsa, bu rakamlar çok daha fazla yükselecektir. Öte yandan ülkemizde düzensiz, plansız ve tüm orman alanlarındaki başıboş olatma, uygun yıllarda ormanın kendi kendisini yenilemesini de engellemektedir.

İşte tüm bu olumsuz koşullar içinde son yıllarda 100 000 hektarı aşan ağaçlandırmalara, ayrıca artan erozyon kontrolü baltalık imar ve ıslahı çalışmalarına rağmen, ülke ormanlarının azalması engellenememektedir. Bu nedenlerle de, belirtildiği üzere, 2030'lu yıllarda 30 milyon m<sup>3</sup> tüketim açığı olacağı tahmin edilmektedir. Bu konuda NASA tarafından yürütülen araştırma sonuçlarına göre de Türkiye'nin 2025 yılında çöl haline geleceği ifade edilmektedir.

Buna karşılık orman rejimi içindeki alanlar ile bilimsel olarak orman olması gereken alanların, ağaç ıslahı imkanlarını da kullanarak ağaçlandırılması, sulanabilen tarım alanlarının % 5'inin kavak (veya benzeri) türlere ayrılması ve aşağıda açıklanacak diğer bazı önlemlerin alınması sonucu, ülkemizde yıllık üretimi 60 milyon m<sup>3</sup>'ün üstüne çıkarmak ve dış satım yapabilmek mümkündür.

Türkiye Ağaçlandırma Makro Planı'na göre 11.4 milyon hektar bozuk orman alanınının 7.5 milyon hektarında ağaçlandırma yapmak mümkündür (ÜRGENÇ ve BOYDAK 1985). Bunun yanında 6 milyon hektar da orman rejimi dışında olan, ancak ağaçlandırılması zorunlu alanlar bulunmaktadır (ANON. 1978). Böylece, ağaçlandırmaya konu, yaklaşık 17-18 milyon hektar alanın, yine yaklaşık 13-14 milyon hektarında, ağaçlandırma fiziki olarak yapılabilecektir.

Bu tablo karşısında, Türkiye'de yılda 300.000 hektar, başka bir ifadeyle 3 milyon dönüm alanın ağaçlandırılması yetkililerce de kabul edilmiştir. Bu görevi üstlenen ve büyük çaba harcayan Orman Genel Müdürlüğü'nün ormanların korunması, yangınla mücadele, ormanların işletilmesi, sınırlandırılması, orman-halk ilişkileri ve benzeri konularda çok çeşitli ve kapsamlı görevleri bulunmaktadır. Bu nedenle, Orman Genel Müdürlüğü'nün ülkemizdeki ağaçlandırma görevini de arzu edilir kalite ve kantite de yerine getirmesinde büyük güçlükler vardır. Belirtilen ortamda ve ağaçlandırma sistemindeki sosyal, ekonomik ve teknik nedenlerle, ülkemizde, tüm zamanını ağaçlandırma ve erozyon kontrolü ile orman içi ve üstü mer'aların ıslahı çalışmalarına ayıracak bir Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü'nün yeniden kurulması zorunludur. Ülkemizde ağaçlandırma hizmetlerinin bir genel müdürlük düzeyinde örgütlenmesinin haklı gerekçeleri bilim kuruluşlarının; örneğin İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nin raporlarında da vurgulanmaktadır.

Ağaçlandırmaların başarısı ve artırılması bakımından alınabilecek diğer önlemleri aşağıdaki şekilde belirtebiliriz:

Ağaçlandırma hizmetlerine DSİ, SEKA, TEK, ORÜS, PTT, DDY, TCK gibi kamu ve ayrıca özel endüstri kuruluşlarının da katkıları sağlanmalıdır.

Öte yandan, ülkemizde öncelikle, tarım orman ve mer'a alanlarının bilimsel ölçülere göre belirlenmesi gerekir.

Ayrıca, genelde ülkemizin en yoksul kesimlerinden birisini oluşturan orman köylerinin, ekonomik durumlarını iyileştirici önlemlerin artırılması gereklidir. Köylerin, özellikle orman köylerinin etrafında, sosyal baskı nedeniyle ağaçlandırmayan orman rejimi içindeki alanlar ile hazine arazilerinin, ağaçlandırma fonundan da desteklenerek, köy adına ağaçlandırılması, bazı önemli ağaçlandırma sorunlarını çözebilecektir.



Ülkemizde modern hayvancılık işletmelerinin kurulmasının hızlandırılması, ormanlarımızın gençleşmesi ve yenilenmesini engelleyen başıboş ve düzensiz otlamacılığın baskısının kaldırılması zorunludur.

Bunlara ek olarak, yakacak odunun yerine başka alternatifler aranmalıdır. Ayrıca, kırsal kesimdeki konutlar da dahil, konutlar iyi bir şekilde yalıtılarak ısı kaybı azaltılmalıdır.

Ormanların fonksiyonları konusu İstanbul açısından değerlendirildiğinde, özellikle yakın çevre ormanlarında çevre güzelleştirme ve rekreatif işlev ile toprak koruma ve hidrolojik dengenin sağlanması işlevinin öncelik aldığı ortaya çıkmaktadır. İstanbul'a daha uzak ormanların ve ağaçlandırmaların planlanmasında, yine bu iki fonksiyonu da dikkate alan endüstriyel işleve yer verilebilir. Bunlara ek olarak, İstanbul çevresi ormanlarının ve orman rejimi içindeki alanların korunması ve kamu yararına planlanması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin orman davası, genelde bir ağaçlandırma davasıdır. bu nedenle Türkiye'de bir Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü'nün kurulmasına ekmek kadar, su kadar gereksinim vardır. Aksi halde, Türkiye toprakları hızla çölleşmeye doğru gidecektir. Ülkemizde orman servisinin merkez kuruluşunda, özellikle Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü'nü dikkate alan bir düzenleme yapılmadıkça, ayrıca işletme şefliği birimlerinde alan büyüklüğü, gerekli teknik eleman ve ara kademe eleman sorunlarına çözüm getirilmedikçe, bu olumsuz gidişin durdurulması olanak dışıdır.

#### KAYNAKLAR

- ANON., 1978. *Türkiye arazi varlığı. Topraksu Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.*
- ANON., 1980 a. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nin Türkiye'de arazi kullanma bakımından tarım, orman ve mera ilişkileri hakkında görüşü.*
- ANON., 1980 b. *Türkiye orman envanteri. Orman Genel Müdürlüğü Yayın No. 131630, Ankara.*
- ANON., 1988 a. *Türkiye'nin milli ağaçlandırma politikası, uygulamada kamu ve özel sektör (Orman Mühendisleri Odası Görüşü; Turan, H., Dostbil, Y. Yahyaoğlu, Z., Bozattı, A., Genç, M. ve Kızmaz, M. tarafından hazırlanmıştır). Orman Mühendisliği, Yıl 25, Sayı 6, S. 2-11.*
- ANON., 1988 b. *Orman koruma ve yangınla ilgili istatistik ve değerlendirmeler. Orman Genel Müdürlüğü, Orman Koruma ve Yangınla Mücadele Dairesi Başkanlığı, Ankara.*
- ANON., 1988 c. *Orman Genel Müdürlüğü 1988 yılı döner sermaye bütçe uygulaması, Ankara.*
- ANON., 1988 d. *Türkiye'de ormansızlaşmanın tarihsel geçmişi. Orman ve Av, Cilt 63, Kasım-Aralık 1988, s. 2-6.*
- BALCI, N. ve UZUNSOY, O., 1980. *Major problems and improvement works in watershed management in Turkey (Türkiye'de başlıca havza amenejmanı sorunları ve bunlarla ilgili çalışmalar). I.Ü. Orman Fakültesi Yayınları No. 2772/291.*
- BOYDAK, M., 1981. *Finlandiya Ormanlığı ve Türkiye açısından değerlendirilmesi. I.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 31, Sayı 1, S. 173-213.*
- BOYDAK, M., 1986. *Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ve GAP'ta ormancılığın yeri. I.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 36, Sayı 2, S. 75-93.*

ÇAĞLAR, Y., 1988. TMMOB Orman Mühendisleri Odası'nun görüşleri üzerine, *Orman ve Av*, Cilt 63, Kasım - aralık 1988, s. 7-11.

DEMİR, I., 1975. Genel Bitki Islahı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No. 212, Bornova.

GÜNAY, T., 1984. Bir "tablo"nun düşündürdükleri ve Doğu/Güneydoğu Anadolu ormancılığımızın kurtuluşu konusunda beliren bazı ümitler. *Orman Mühendisliği Dergisi*, Sayı 1, S. 9-26, Ankara.

KARAL, M., 1987. Orman ürünlerine dayalı endüstrilerden kağıt sektörünün kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik özel amaçlı ağaçlandırmalar. Türkiye ekonomisinde ağaçlandırmanın yeri ve önemi (İktisadi Araştırmalar Vakfı Semineri, 25-26 Eylül 1987 - İstanbul), S. 88-102.

ODABAŞI, T. ve BOYDAK, M., 1984. Güneydoğu Anadolu Projesinde (GAP) ormancılığın yeri ve katkıları. *I.Ü. Orman Fakültesi Dergisi*, Seri B, Cilt 34, Sayı 3, S. 34-48.

ÖZGENEL, O., 1978. İstanbul kent yeşilleri ve fonksiyonları. Kentlinin sağlığı ve ihtiyaçları açısından Büyük İstanbul'un yeşillenen sorunları ulusal simpozyumu (22-24 Kasım 1978 - İstanbul), *I.Ü. Orman Fakültesi Yayınları No. 2587/270*, S. 253-257.

ÖZKAHRAMAN, I., 1987. Türkiye'de ağaçlandırma uygulamaları ve problemleri. Türkiye ekonomisinde ağaçlandırmanın yeri ve önemi (İktisadi Araştırmalar Vakfı Semineri, 25-26 Eylül 1987 - İstanbul), S. 54-75.

SAATÇIOĞLU, F., 1969. Türkiye silvikültüründe yabancı ağaç türleri meselesi. *I.Ü. Orman Fakültesi Dergisi*, Seri B, Cilt XIX, Sayı 2, S. 19-34.

ÜRGENÇ, S., 1986. Ağaçlandırma Tekniği. *I.Ü. Orman Fakültesi Yayınları No. 3314/375*, İstanbul.

ÜRGENÇ, S., 1987. Türkiye'de ağaçlandırmaların önemi, kapsamı ve geliştirilme imkanları. Türkiye ekonomisinde ağaçlandırmanın yeri ve önemi (İktisadi Araştırmalar Vakfı Semineri, 25-26 Eylül 1987 - İstanbul), S. 19-35.

ÜRGENÇ, S. ve BOYDAK, M. 1985. Current situation of reforestation and afforestation activities in Turkey and their objectives. *I.Ü. Orman Fakültesi Dergisi*, Seri A, Cilt 35, Sayı 2, S. 8-18.

YALTIRIK, F., 1973. The floristic composition of major forests in Turkey. Kazdağ Göknarı ve Türkiye Florası Uluslararası Simpozyumu bildirileri (22-28 Ekim 1973 - İstanbul), *I.Ü. Orman Fakültesi Yayınları No. 1921/209*, S. 179-194. İstanbul.